

Veileder 1: beste praksis rensefisk

Fangst, oppbevaring og leveranse av villfanget leppefisk.

Foto: Havforskningsinstituttet

Oppdatert: 30.april 2021

Randi N Grøntvedt, INAQ AS

Ola Kvaal Brandshaug, Akvaplan-niva

Innholdsfortegnelse

Formål og innhold	3
Aktuelle bestemmelser og regelverk.....	3
Forberedelser	3
Båt og oppbevaringstanker	3
Om oksygen	4
Fangstutstyr.....	5
Gjennomføring	5
Fangst av leppefisk	5
Unngå spredning av smitte:	5
Sortering av leppefisken under fisket:	6
Behov for ekstra kvalitetskontroll ved eksponerte lokaliteter og dårlig værforhold:.....	6
Mellomlagring:	6
Leveranse og transport av villfanget leppefisk.....	7

Arbeidet er utført i regi av FHF-prosjektet 901647

Formål og innhold

Veilederen skal gi råd og anbefalinger for å sikre optimal praksis fra leppefisken fangstes til den er levert i et oppdrettsanlegg. Veilederen inkluderer informasjon om forberedelser som må gjøres vedrørende båt og fangstutstyr, momenter som må tas hensyn til under fangst og oppbevaring, og hva som bør loggføres for å kunne vise hvordan kvaliteten og velferd til leppefisken er ivarettatt under fangst. Det er viktig å legge til rette for at leppefisk kan håndteres så skånsomt som mulig.

Aktuelle bestemmelser og regelverk

Forskrift om utøvelse av fisket i sjøen (utøvelsesforskriften)(FOR-2004-12-22-1878):

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-12-22-1878?q=ut%C3%B8velsesforskriften>

Forskrift om regulering av fisket etter leppefisk i 2021 (FOR-2020-12-18-2969):

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2020-12-18-2969>

Forskrift om landings- og sluttseddel (landingsforskriften) (FOR-2014-05-06-607):

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-05-06-607>

Bestemmelser om fiske etter leppefisk:

<https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tema/Leppefisk>

<https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tema/Leppefisk/Foering-av-seddel>

På denne siden finnes blant annet skjema for yrkesfiskere som skal fiske leppefisk (leveringsavtaler), skjema for avslått/påslått VMS og AIS – sporing av fartøy, søknad om tillatelse til å fiske leppefisk (fritidsfiskere) og påmeldingsskjema for å delta i ungdomsfiskeordninga. Videre er det i egen lenke, gitt informasjon om føring av landingseddel, som må gjøres for ressursregistrering ved fangst av leppefisk.

Forberedelser

Sørg for å ha god oversikt over regelverk og ulike krav som stilles i de ulike forskrifter (se aktuelle bestemmelser og regelverk). Før fangstsesongen tar til, må fisker sørge for leveringsavtale med godkjent kjøper, og at dette er sendt inn til Fiskeridirektoratet før fisket. Dette er et krav for å kunne delta i fiske etter leppefisk.

Før hver sesong må båt, fangstutstyr og utstyret i båten klargjøres for å sikre god kvalitet og god fiskevelferd til leppefisken. Fisken skal være minst mulig oppe av vann, og det må være systemer som gir god gjennomstrømning/utskifting av vann under oppbevaring i tanker på båten.

Båt og oppbevaringstanker

- Fiskere må ha godkjent internkontrollsystem, før levering av tjenester og produkter til oppdrettsselskap
- Sørg for at båten er utstyrt med typegodkjent automatisk identifikasjonssystem (AIS, klasse A eller B). Dette følger som krav om posisjonsrapportering. Merk at dersom bruk av ventemerdd, må posisjon til denne/disse må det meldes inn til Kystvaktens bruksvaktssentral.
- Sortering og oppbevaringssystem må gjennomgås på forhånd. Alle overflater må være glatte og ingen kanter spisse, og utstyr må være utformet slik at fisken ikke setter fast finnene sine i noen sprekker.

- Sørg for gode oppbevaringstanker. Erfaring tilsier at mørk tank, eller tank med lokk gir en mindre stresset leppefisk. Monter skjul (i form av plasttare) i oppbevaringstanken(e) om bord i båten for å gi leppefisken et naturlig og så lite stressende miljø som mulig. En god oppbevaringstank må bestå av flere rom/perforerte skillerister for å holde de ulike leppefiskartene adskilt. Alternativt kan en bruke flere forskjellige tanker.
- Sørg for at det er tilrettelagt for god sirkulasjon/oksygenforhold i oppbevaringstankene. Montering av pumper som sikrer gjennomstrømning og kontinuerlig utskifting av vann (200 liter minutt/m³) i hvert rom i tanken gir erfaringsmessig gode oksygenforhold for leppefisken. Det må tas høyde for at skjul og flere rom i tanken med skillerist, kan gi risiko for redusert sirkulasjon, og det anbefales at hvert rom har egen vanntilførsel. Det bør i tillegg være tilgang på et back-up-system i form av en reservepumpe, eller mulighet for tilsetning av oksygen.
- Anskaff oksygenmålere, lær å bruke den, og planlegg for loggføring med registrering hvert 5 minutt.
- Leppefisk skal ALDRI ligge tørt – tilrettelegg for et hensiktsmessig sorteringsbord, helst med sirkulerende vann der fangstredskaperen tømmes. Det finnes flere løsninger tilgjengelig på markedet. Tilpass utforming til størrelse og utforming på båt, antall mannskap om bord og lignende. Det viktigste er at all fisk skal behandles skånsomt, også den som blir sortert ut. Tenk velferd. Utløpsrør bør monteres under sjølinjen for å unngå at undermåls fisk blir spist av måker.
- Anskaff våthåv. Det er viktig at denne ikke er for dyp, og ikke for stor. Å håve få leppefisk av gangen sikrer skånsom håndtering. For mye fisk i håven kan føre til risttap, stikk fra finnestråler, eller klemskader

Om oksygen

- Leppefisk blir lett stresset under transport og håndtering; noe som kan føre til store fall i oksygenet i oppbevaringstanken. Bare ved å fjerne lokket til oppbevaringstanken har man sett at oksygenet i vannet har sunket betydelig i løpet av et lite øyeblikk, siden en stresset fisk bruker mer oksygen.
- I perioden juli til oktober er det varmest i sjøen, og høye sjøtemperaturer gir lave oksygenverdier i sjøen. Denne perioden sammenfaller med fangst av leppefisk, og overvåking av oksygen i oppbevaringstanker er viktig.
- Det bør være mulighet for oksygentilsetning under transporter ved høye temperaturer.
- Oksygen skal måles og logges kontinuerlig. Noen kjøpere krever dokumentasjon på oksygen logg.
- Som et minimum må oksygen måles ved høye vanntemperaturer, og mye fisk for å skaffe oversikt over kapasiteten til oppbevaringstank i fangstbåten. Oksygenivået må aldri falle under 80 % metning.
- Oksygenivå under 80 % stresser fisken og kan føre til store dødeligheter senere.
- Ved tilsetning av oksygen bør en unngå å ligge over 100 – 125 % for å hindre overmetning.

Fangstutstyr

Se gjeldende regelverk for hva som er tillatt av fiskeutstyr, antall redskap og hvordan leppefiskredskap skal være utstyrt i forhold til fluktåpninger, rømmningshull og inngangssperre (*Forskrift om utøvelse av fisket i sjøen* (FOR-2004-12-22-1878) og *Forskrift om regulering av fisket etter leppefisk i 2021* (FOR-2020-12-18-2969)).

Det anbefales fra fiskere å benytte teiner med størst rom (f.eks rektangulære teiner 80 cm) da dette vil gi fisken mest plass og sannsynlig mindre slitasje.

Viktige punkter for valg av fangstutstyr:

- Fangstredskap må være raske å betjene
- Unngå skarpe kanter
- Fangstredskap må bestå av finmasket notlin/netting
- Tykk glatt tråd er en fordel (ikke knutenot)
- Bruk klips til låsing av åpning (knuter er noe plunder)
- Sørg for at fangstutstyret har pålagte fluktåpninger som gir undermåls leppefisk eller bifangst arter mulighet til å returnere til sitt naturlige miljø i sjøen uten unødvendig stress og håndtering
- Monter inngangsperrre etter gjeldende regelverk

Gjennomføring

Fangst av leppefisk

Fisket åpnes når gytingen er over. Dato kan variere fra år til år, og baseres på prøvefiske i regi av Fiskeridirektoratet/Havforskningsinstituttet. Vær oppmerksom på minstemål: Leppefisk (unntatt grøngylt og berggylt 11 cm, grøngylt 12 cm og berggylt 14 cm (*Forskrift om utøvelse av fisket i sjøen* (FOR-2004-12-22-1878)))

Før fangstdagbok:

- Oppdretter bør spesifisere krav om bruk av fangstdagbok og rapportering i avtale med fiskeren. Fangstdagbok bør også inneholde registrering av bifangst (oter, hummer, krabbe, skarv o.l.) samt opplysninger om arten er ferdig gytt.

Røkting:

- Fangstredskap må røktes daglig (helst flere trekk per dag, avhengig av temperatur og tetthet av fangst i teinen/rusen). Dette er også forskriftsfestet i utøvelsesforskriften. Det er viktig å redusere antall fiskeredskap når fisket er godt slik at en har kapasitet til å ta unna!
- Trekk redskapen langsomt opp for å unngå at fisken «sprenges». Farten kan være avhengig av dyp, art, temperatur og størrelse. Max anbefalt fiskedybde er 6 meter.

Unngå spredning av smitte:

Det skal ikke fraktes leppefisk eller transportvann ut av et område med sykdomsutbrudd. Mattilsynet beregner 5 km avstand rundt lokaliteten som en fornuftig sone. Straks man forlater et område med smitte, skal båt og utstyr rengjøres og desinfiseres grundig.

- Utarbeid plan for renhold og desinfeksjon av båt og utstyr, gjerne i samarbeid med kunde.
- Følg med på oppdaterte kart over registrerte ILA og PD utbrudd:
<https://www.barentswatch.no/fiskehelse/>

Sortering av leppefisken under fisket:

Sortering av fisken bør foregå i vann og gjøres inne ved land på fangstplassen, og tellelogg må føres.

Sorter på:

- art og størrelse i ulike tanker
- minstemål

Definisjon av «liten» og «stor» grønn-, gras- og berggyllt, samt minstemål avtales med kjøper og må følge fastsatte minstemål i utøvelsesforskriften. Viktig å holde minstemål for å unngå rømming når leppefisk settes i merd.

Bruk kun våthåv ved håndtering/lossing av fisken. Ikke ha for mye fisk i håven. Uønskede arter, undermåls leppefisk, gytefisk og fisk med nedsatt kvalitet (se spesielt etter snute og finneskader) bør fortløpende settes ut der den har blitt fisket. Dette gjøres best i rør under overflaten for å unngå predatorer nært land. Man unngår samtidig å fylle fisketanken med fisk som ikke skal leveres, som gir bedre utnyttelse av tankvolumet.

Skadet fisk eller fisk som har store sår eller andre sykdomstegn, bør ikke settes tilbake i sjøen, men avlives med et slag i hodet, og rapporteres i hht til landingsforskriften.

Behov for ekstra kvalitetskontroll ved eksponerte lokaliteter og dårlig værforhold:

Det bør unngås lang lagringstid i brønn eller fiskeredskap, særlig dersom det er dårlig vær, fordi det fører til snutesår og annen slitasje på fisken.

Gjennomfør kvalitetskontroll av fisken dersom det fiskes ved eksponerte områder, eller etter uvær. Store bølger og mye strøm skaper stor bevegelse i fiskeredskapet. Dette kan lett føre til slitasje på fisken. Hvis en stor andel av fisken er slitt etter en slik uværsepisode, bør all fisk tømmes ut/destrueres. Dette fordi også den lytefrie fisken vil ha blitt påført særdeles mye stress, og derfor vil ha nedsatt kvalitet. Sår vil kunne utvikles i etterkant.

Av samme grunn må det stilles krav til fisker om at det bør unngås å gå mot stor sjø (stamping) med fisk i brønnen.

Mellomlagring:

Mellomlagring bør helst unngås, og flere oppdrettere ønsker ikke mellomlagring. Avklar med kunden på forhånd. Dersom fisken ikke kan leveres direkte i not, anbefales følgende:

- Bør ikke overstige mellomlagringstid 5 dager. Det er erfart risiko for store skader på fisk etter 1 ukes mellomlagring. Dersom behov for mellomlagring over 5 dager, bør det gjøres helsekontroll av leppefisken.
- Husk krav om føring av døgnvis landingssted ved mellomlagring.
<https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tema/Leppefisk/Foering-av-seddel>
- Plasser lagringsnota på gode lagringsplasser med lite bølger og jevn strøm, som sikrer vannutskifting og gode oksygenforhold. Sterk strøm vil stresse fisken, og medføre dårlig velferd og kvalitet for leppefisken.
- Perforerte tanker kan benyttes. Disse bør ha mørk farge innvendig.
- Unngå å plassere lagringsnota på steder med mye ferskvann.

- Mål oksygen når vannstrømmen er som lavest. Også under mellomlagringen bør oksygenivået ligge over 80 % metning. Det er i de strømstille periodene, med mye fisk i lagringsenheten, at man bør sjekke oksygenivået for å kunne vite hvor stor mengde leppefisk som kan lagres i enheten.
- Hold lagringsnota ren. Dette sikrer god gjennomstrømming og gode oksygenforhold.
- Bruk finmaskede lagringsnøter med tykk og glatt tråd; 64 omf på den minste fisken, og 50 omf på den største.
- Typisk størrelse på lagringsnot vil være 3x3x3 m.
- Sørg for å ha nok lodd på nøtene slik at nota står stramt.
- Benytt skjul – gjerne kunsttære eller naturlig tang. For at nota skal kunne tømmes raskt og effektivt, må skjulene monteres slik at de er lette å heve.
- Senk stressnivået til fisken - benytt dekke/skyggenot/presenning over.
- Vurder behov for andre tiltak mot predatorer.
- Sorter fisk på størrelse FØR lagring – stor fisk "mobber" ofte de mindre.
- Fjern skadet og død fisk daglig, men uten samtidig å stresse den levende fisken.
- Fôr fisken under mellomlagring. Det finnes tilgjengelig kommersielt fôr til leppefisk.
- Sjekk alltid lagringsnot for hull ved tømming. Planlegg rengjøring og desinfeksjon av mellomlagringsnot i samarbeid med kunde.

Leveranse og transport av villfanget leppefisk

Tidligere var transport av villfanget leppefisk regulert i Forskrift om transport av akvakulturdyr (<https://lovdata.no/forskrift/2008-06-17-820>). Dette er nå endret og det står under §2 Virkeområde: *Transport av villfanget rensfisk foretatt av fisker til midlertidig oppbevaring eller direkte levering til akvakulturanlegg, er unntatt denne forskriftens virkeområde.* For øvrig informasjon om transport, se Veileder 2: Beste praksis rensfisk - Transport av oppdrettet rensfisk

Avtal med mottaker/driftsleder på lokalitet om tidspunkt for leveranse. Ved ankomst skal det være en fra lokaliteten tilstede for å gjennomføre mottakskontroll, for å sikre kvalitet, størrelse, antall og art, som avtalt på forhånd.

Videre må den som lander leppefisk følge krav som ligger i landingsforskriften. Ved leveranse av leppefisk enten til transportenhet eller direkte til merd, må landingsseddel nulles ut mot sluttseddel. Dette gjøres elektronisk og skal utføres ved leveranse (se Landingsforskriften <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-05-06-607> og <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tema/Leppefisk/Foering-av-seddel>)

Husk at død og døende fisk som blir sortert ut, og enten blir destruert eller kastet på havet og må rapporteres i hht landingsforskriften.

Ta kontakt med ditt salgslag for ytterligere informasjon og tilgang på programvare og systemer.

Fisker skal kunne framvise logg over O₂, temperatur, og fangstdagbok. Dersom fisken har vært mellomlagret oppgis informasjon om hvor mange dager fisken har vært lagret.

Fisken skal på en skånsom måte settes direkte i skjul i merden, enten ved hjelp av rør eller ved at kar senkes ned i merden. Driftspersonale på lokaliteten skal på forhånd ha klargjort utsett sted, ved å trekke skjul inntil notveggen.

